

مبانی فناوری آموزشی

زینب عارفی

دانشجوی دکترای تکنولوژی آموزشی

رویکرد تلفیقی به زبان ساده

اشاره

آموزش الکترونیکی پس از ناکارآمدی آموزش‌های حضوری معمول برای پاسخ‌گویی به نیازهای روز (از جمله و مهم‌تر از همه گسترش جهانی بیماری کووید ۱۹) و در راستای پاسخ‌گویی به نیاز روزافزون تقاضای آموزش‌های رسمی در کشورهای گوناگون به وجود آمد. اما تجربه‌ی زمان کرونا نشان داد، آموزش الکترونیکی نیز خالی از مشکل نیست. بنابراین، در دوران پساکرونا می‌توان از یادگیری تلفیقی بهره برد. این رویکرد با داشتن مزیت‌های هر دو رویکرد آموزش (حضوری و الکترونیکی)، رویکردی مؤثر در افزایش اثربخشی یادگیری و سهولت دسترسی به مواد آموزشی است. در این مقاله، ضمن معرفی رویکرد آموزش تلفیقی، به اهداف، اصول، مزایا و چالش‌های این رویکرد پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: مفهوم، اهداف، اصول، مزایا و معایب یادگیری تلفیقی

رویکرد یادگیری تلفیقی

پیشرفت روزافزون فناوری اطلاعات تغییرات بسیاری را در زمینه آموزش و یادگیری در پی داشته است. روش‌های سنتی آموزش دیگر پاسخ‌گوی حجم عظیم تقاضا برای آموزش نیستند و سوادآموزی الکترونیکی یک راه‌کار برای گذر به جامعه اطلاعاتی است. ورود رایانه به عرصه آموزش، یکی از پدیده‌های مهم و بحث‌برانگیز قرن حاضر است. نفوذ فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه آموزش و پرورش، زمینه ظهور روش‌های جدید آموزشی است، ولی با شروع به کارگیری جدی آموزش الکترونیکی و با گذشت دو دهه از عمر این روش، رفته‌رفته ناکارآمدی‌های آن روشن شد.

آموزش الکترونیکی با وجود اینکه در دستیابی به اهداف حذف محدودیت زمان و مکان موفق بوده، در رسیدن به اهداف مطلوب و باکیفیت، کارایی لازم را نداشته و همین نکته باعث شده آموزش الکترونیکی به‌طور کامل جای آموزش رسمی و حضوری را نگیرد. محدودیت‌های آموزش چهره‌به‌چهره با سابقه تاریخی و مشاهده وضع نامساعد کیفیت دوره‌های کاملاً برخط، شرایط ادغام این دو رویکرد آموزشی و ظهور آموزش تلفیقی را فراهم کرد که عموماً معنای کاربرد رسانه‌های برخط در یک برنامه یا واحد

- تلفیق و ترکیب انواع فناوری مبتنی بر وب (مانند کلاس‌های مجازی برخط، آموزش با آهنگ خود، یادگیری مشارکتی، ویدئو و متن‌ها)؛
- ترکیب انواع رویکردهای تعلیم و تربیت (مانند ساختن‌گرایی، رفتارگرایی، شناخت‌گرایی)؛
- ترکیب هرگونه فناوری آموزشی با آموزش چهره‌به‌چهره با راهنمایی معلم؛
- تلفیق یا ترکیب فناوری آموزشی با فعالیت‌های واقعی.

اهداف یادگیری تلفیقی چیست؟

- یادگیری تلفیقی وسیله‌ای برای تلفیق یادگیری‌های حضوری و مجازی است. فراهم کردن تجربه‌های یادگیری فعال، هسته اصلی این رویکرد است. در واقع، یادگیری تلفیقی رویکردی برای هموار کردن فرایند یاددهی-یادگیری در راستای تحقق این اهداف است:
- تسهیل یادگیری بهتر از یادگیری چهره‌به‌چهره و افزایش اثربخشی دانش؛
- تأمین‌کننده یادگیری مادام‌العمر، خودآموزی و براساس اکتشاف؛
- ترغیب یادگیری تداخلی و مشارکتی بین دوره‌های گوناگون در بخش‌های متفاوت دنیا و کاهش شکاف جهانی دیجیتالی؛
- کم‌هزینه‌تر و مؤثرتر کردن یادگیری (یانگ و همکاران، ۲۰۱۶).

اصول یادگیری تلفیقی چیست؟

- طراحی محیط یادگیری با رویکرد تلفیقی کار پیچیده‌ای است. یادگیری تلفیقی ترکیب متفکرانه تجربه‌های یادگیری حضوری و مجازی است. اصل اساسی این رویکرد، تلفیق ارتباطات شفاهی حضوری و ارتباطات غیرحضوری به‌گونه‌ای است که نقاط قوت هر یک از آن‌ها در تجربه یادگیری اکتشافی متناسب با زمینه و اهداف موردنظر آموزشی ترکیب شود. یادگیری تلفیقی به طراحی مجدد فرصت‌های آموزشی، آن هم با هدف بهبود مشارکت و دسترسی فزاینده به فرصت‌های یادگیری مبتنی بر وب، می‌پردازد. در اینجا مهم‌ترین موضوع، طراحی مجدد رویکردهای تدریس و یادگیری با توجه به اصول رویکرد یادگیری تلفیقی است. با توجه به تحقیقات، چهار اصل اساسی تحقق اهداف یادگیری تلفیقی شناسایی شده‌اند:
۱. تلفیق متفکرانه اجزای آموزش چهره‌به‌چهره و کاملاً برخط؛
 ۲. استفاده خلاقانه و ابتکاری از فناوری؛
 ۳. مفهوم‌سازی دوباره از الگوهای یادگیری که شامل موارد زیر است:
 - مشارکت روش‌های جدید تربیتی و نظریه‌های یادگیری؛

درسی، به‌همراه استفاده از مزایای ارتباط چهره‌به‌چهره و دیگر شیوه‌های سنتی آموزش برای حمایت از یادگیرندگان است. به‌نظر می‌رسد آموزش تلفیقی از یک حس سرخوردگی ناشی از ناکارآمدی استفاده صرف از رسانه‌های برخط به وجود آمده است. مطالعات بسیاری نشان داده‌اند، آموزش تلفیقی هم یک مدل یادگیری اثربخش و هم یک انتخاب مناسب برای دانش‌آموزان است. برنامه‌ای است که در آن از انواع روش‌های ارائه برای بهینه‌کردن پیامدهای یادگیری و کاهش هزینه‌های آموزشی استفاده می‌شود. یادگیری تلفیقی با بهره‌گیری از کلیه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های نظام آموزش حضوری و نظام آموزش از راه دور، به‌ویژه نسل‌های نوینی که بر رایانه و شبکه مبتنی هستند، تجربه‌های یادگیری را بهبود می‌بخشد. در این رویکرد، به‌صورت نظام‌دار و تلفیقی از کلیه نظریه‌های یادگیری «رفتارگرایی، شناخت‌گرایی، ساخت‌گرایی و ارتباط‌گرایی» و از کلیه رسانه‌های آموزشی و روش‌های گوناگون یاددهی-یادگیری استفاده می‌شود (شانگ و همکاران، ۲۰۱۸).

آموزش تلفیقی چیست؟

آموزش تلفیقی ترکیبی از آموزش چهره‌به‌چهره با آموزش به کمک رایانه است تا فرصت و امکان تعامل و بازخورد را در سطوح بالای یادگیری آسان کند. در واقع، این روش باعث تسهیل یادگیری به وسیله ترکیب مؤثر حالات ارائه، مدل‌های آموزش و شیوه‌های یادگیری می‌شود (جوهرانز، ۲۰۲۰). آموزش تلفیقی رویکرد نوینی است که در آن برای آموزش یک دوره، از ترکیبی از وسایل و تجهیزات الکترونیکی و نیز ترکیبی از شیوه‌های یادگیرنده‌محور و معلم‌محور استفاده می‌شود. اصطلاح دیگر با معنی مشابه، «یادگیری توزیعی» است که به معنای هم‌گرایی آموزش از راه دور سنتی و آموزش مبتنی بر رایانه است. با ظهور رسانه‌های برخط و با افزایش جمعیت یادگیرندگان و تأکید بیشتر بر یادگیری مستمر، این دو موقعیت، برخلاف گذشته از یکدیگر جدا نیستند. از این رو، چنین محیطی می‌تواند یادگیری فعال را ترغیب کند، تعامل بین یادگیرندگان، معلم و منابع یادگیری را افزایش دهد، سازوکارهای ارزشیابی تکوینی و پایانی را به سهولت در اختیار معلم و یادگیرنده قرار دهد و زمینه پرورش برخی از مهارت‌های اساسی مثل حل مسئله، تفکر انتقادی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت را فراهم کند (متیو، ۲۰۱۴).

در بسکل و ون بارنورد (۲۰۱۵) اصطلاح یادگیری تلفیقی را با چهار مفهوم زیر تعریف کرده‌اند:

۲. با توجه به جدیدبودن این نوع آموزش، مقاومت‌هایی ابتدایی برای مهاجرت از سایر آموزش‌ها به این نوع آموزش، به دلایل مواجهه با کمبود زمان، پول و حمایت، مشکلات فناوری برای شروع، آماده‌کردن استادان، و طراحی دوباره دوره‌ها و برنامه‌ها وجود دارد (زارعی زوارکی و طوفانی‌نژاد، ۱۳۹۶).

جمع‌بندی

یادگیری تلفیقی رویکردی جدید در نظام آموزشی است. در این رویکرد جدید، معلم و یادگیرندگان با بهره‌گیری از فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی قادرند محیط‌های یادگیری جدید و متنوعی را، علاوه بر کلاس‌های حضوری، خلق و یادگیری را تسهیل کنند. با توجه به انعطاف‌پذیری و امکان استفاده از روش‌های گوناگون آموزش، جذابیت یادگیری بالا می‌رود و در ایجاد انگیزه برای یادگیرندگان مناسب است.

منابع

۱. زارعی زوارکی، اسماعیل و طوفانی‌نژاد، احسان (۱۳۹۶). تأثیر آموزش تلفیقی بر میزان یادگیری دانش‌آموزان. فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱ (۱۳).
2. Driscoll, M. & Van Barneveld, A. (2015). Applying learning theory to mobile learning. American Society for Training & Development.
3. Johannes, C. C (2020). Towards a New Definition of Blended Learning. Journal of e-Learning, 71(2).
4. Mathew, B. (2014). Using a social networking tool for blended learning in staff training: Sharing experience from practice. Journal of Neonatal Nursing, 20(3).
5. Shang, F., Liu, C.-Y., (2018). Blended learning in medical physiology improves nursing students' study efficiency. Journal of The Internet and Higher Education, 7(2).
6. Yang, H. H., Zhu, S. & MacLeod, J. (2016). Collaborative Teaching Approaches: Extending Current Blended Learning Models. In International Conference on Blending Learning (pp. 49-59). Springer International Publishing.

- توسعه معانی و دانش جدید درباره تعاملات اجتماعی یادگیرنده با اجتماع هم‌سالان و نقش جدید یادگیرنده (مانند نویسنده فعال محتوا و یادگیرندگان خود راهبر)؛
- ۴. سنجش و ارزشیابی دائمی یادگیری (جوهانز، ۲۰۲۰).

مزایای یادگیری تلفیقی

۱. اهداف تربیتی (از جمله حرکت از قالب‌های ارائه سنتی به یادگیری فعال) را تأمین می‌کند که خود به بهبود نرخ موفقیت کمک می‌کند.
۲. روش آموزش تلفیقی ملزم به پیروی از یک مدل نیست. شرایط موجود گاه ممکن است استفاده مطلق از ابزار حضوری را حکم کند و گاه بهره‌مندی صرف از فناوری اینترنت و رایانه و گاه ترکیب خاص این دو را.
۳. با اتخاذ راهبردهای تلفیقی، ترکیب ارتباط‌های هم‌زمان و غیرهم‌زمان و استفاده گسترده از رسانه‌ها به صورت گروهی و انفرادی، برای حمایت از ویژگی‌های متنوع یادگیرندگان صورت می‌گیرد.
۴. هزینه ارائه و دریافت آموزش کاهش می‌یابد؛
۵. نرخ تکرار پایه کاهش می‌یابد؛
۶. نسبت به دوره‌های حضوری یا کاملاً برخط، حس مشارکتی قوی‌تری بین دانش‌آموزان به وجود می‌آید.

چالش‌های یادگیری تلفیقی

۱. عمده‌ترین دلیل کندی تغییر نظام آموزش از حضوری به تلفیقی، نبود محتوای آموزشی باکیفیت و مناسب است. نبود درس‌افزارهای استاندارد که امکان تعامل میان یادگیرندگان و مطالب را فراهم آورند و به او اجازه تمرین کنترلی قسمت‌های آموخته‌شده را بدهند و برای سنجش میزان یادگیری وی، آزمون‌هایی به عمل آورند، اصلی‌ترین مانع بر سر راه به کارگیری شیوه آموزش تلفیقی است.